

TEKNİK

DİL

PANELİ

— Oturum Başkanı Bülent Tanık : Buyurun Sayın Sankur

Doç.Dr. Bülent SANKUR

Nereye kadar Türkçe diye soruldu. Sanıyorum gelişmekte olan, evrim gösteren bütün dillerde belli oranda yabancı sözcükler bulunacak Fakat Türkçenin kendi toprağında solumasına olanak tanımak için mümkün olduğunca Türkçe terim yaratmalıyız. Yine kişisel kanımca sözgeli mi Matematik, Fizik, Kimya terimlerini Türkçeleştirmek bugün boş bir çaba. Ama Matematikte şöyle bir ifade alalım, bristokastik prosesin otokrolasyon fonksiyonunun furyer transformuna frekans spektromu denir. Yani bizim Boğaziçi ve Ortadoğu öğrencilerinin konuşmaları bir köylü üslubunu taklit eder şeklinde. Bence bunlar tabi yanlış. Vektör sözcüğünü alalım. Vektörün en önemli özelliği yön. Öyleyse yöneyi diyebiliriz. Limit kavramını alalım; bir yere erişmek, erey diyebiliriz. Matris kavramını alalım, bir nesnel kümesinin dizilmişliği dikdörtkenar biçimli dizey diyebiliriz. Erey, deney, dizey bence çok güzel ve saydam terimler. Hamza bey hemfikir değil. O zaman Hamza beye bir şey sormak istiyorum. Ashında bunlar Türkçenin doğum sancıları takibi çelişki olacak, tutarsızlıklar olacak, ancak bu tutarsızlıklar olacak ki daha güzele erişebilecek. Bu doğum sancıları çekilmezse nasıl Türkçe gelişecek, nasıl en başta güzel tutarlı terimler ortaya atılıp benimsenecek, yani bu çelişkiyi bu sancıyı yaşamadan Türkçe nasıl gelişecek, onu sormak istiyorum.

— Oturum Başkanı Bülent Tanık: Teşekkürler sayın Sankur, buyurun sayın Zülfikâr, epeyce soru da var size.

Doç. Dr. Hamza ZÜLFİKÂR :

Nereden başlayalım. Aydın hocamdan başlayayım isterseniz, ondan sonra isterseniz Yurdakul bey de konuşsun, ona sıramı vereyim. Belki hocamın da soruları olur bana.

— Oturum Başkanı Bülent Tanık : 15 dakika süre veriyorum.

Kısa, çok kısa konuşacağım. Tevfik Fikret'i hepimiz tanırız, okuruz, liselerde hayranları vardır. Tevfik Fikret günümüze gelmez. Bugünün gençliği Tevfik Fikret'i okumuyor. Ondan zevk almıyor. "Sis" şiirini bilmiyor, ama Yunus günümüze geldi, Yunus Emre'yi bugün okuyor. Hatta televizyonda mevlit okunurken Yunus'tan parçalar okunuyor. Şimdi bu basit bir örnek gösteriyor ki, anlaşılır olma toplumun benimsediği bir dil söz konusudur. Eğer biz kimsenin anlamadığı bir dille, makalelerimizi, kitaplarımızı, ders kitaplarımızı yazarsak, terimlerimizi kimsenin anlamadığı terimlerden seçersek, bizi kimse anlamaz. Terimler yapacağız. Doğru olsun, anlaşılır olsun, çağrışımı olsun, ne gibi nitelikler olması gerektiğini daha önce söyledim. Ashında burası Türkoloji kürsüsü değil, Yoksa bu konuları çok daha geniş açarız. Egzoz yerine susturucu güzel. Herkes bilir. Benim amacım bu. Terimlerimizin anlaşılır olmasına dikkat edeceğiz. Ne kadar yapabiliriz? Ne kadar yapabilirsek. Tabi Türkçe yapacağız, tabi Türkçe konuşacağız. Atatürk'ün çizdiği yol bu. Bundan dönüş söz konusu değil. Ama kenar, bunu da mı Türkçeleştirelim. Sırası gelir belki onu da düşünüyoruz ama, bunun sırası şimdi değil. Birçok bilimler giriyor, yepyeni bilimler. Öğretiyoruz, anlatamıyoruz. Ama bu terimleri doğru yaparsak, doğru kurarsak, kolay öğretiriz. Pedagojik bakımdan çok kolay olur işimiz. Tren geldi, hoş geldi. Ankara'nın ortasından geçiyor tren. Tren yabancı, istasyon yabancı, peron yabancı, bilet yabancı, gişe yabancı, kondoktör yabancı, ray yabancı, karakaçan deselerdi efendim. Trene karakaçan deselerdi belki daha iyi olurdu. Bugün karakaçan derdik. Mavi trene bineceğiz, mavikaçan derdik. Yeter ki bu toplum, o sözden bir şey anlasın. Ama dilbilimde de yapacağımız terimlerin anlaşılır olması gerekir. Hangi tür olsun dedi hocam, hangi tür olsun, yapısı doğru olsun. İstediklerimiz bu.

Anayasa dili olur mu, olmaz mı? Anayasa dilini esas alın diyen ben değilim. Bir devletin başkanı bir kuruma emir

vermiş: "Anayasanın sözlüğünü yapın, şu geçiş döneminde belki bir yararı olur" demiş. Hamza Zülfikâr sen buna katılıyor musun, Anayasa sözlüğü meseleyi halleder mi? Etmez tabi. Ama anayasa sözlüğü bir fikir olabilir, bir fikirdir aslında. Anayasanın içinde bozuk sözler yok muydu? Vardı. Zor kelimesi Farsça'dır efendim. Senin zorun ne? Zorum, zorun zoru. İyelik ekleridir. Bunlar yapım eki olmaz, "luk" eki getirmişiz. Bozuk bir sözdür. Anayasada sık sık geçer. Biz önsözüne bir şeyler yazdık, bir önsözde birkaç cümlemiz var. Dedik ki, bunlar artık devletin dilidir. Bunlar üzerinde tartışılmaz, konuşulmaz, dilimize kazandırılmış güzel sözlerdendir dedik. Bilimi bir bakıma inkar ettik. Zorunluk sözünün yanlış olduğunu söylememiz lazımdı.

Efendim sınır kelimesi Türkçe mi? Hayır Yunanca. Onu da geçtik. Kanaat ve kamı arka arkaya geldi. Anayasa sözlüğü dilden bir kesittir. Eğer biz farklı farklı görüşlerde isek, farklı farklı şeyler düşünürsak. Dilde bir birliği sağlayamıyorsak, bu durum gazetemize de yansiyacak. Anayasa sözlüğümüzde de, kanunumuzda da her yerde bunu göreceksiniz. Gelin bunlarda bir birlik sağlayalım. Şu dili standart bir hale getirelim, oturtalım. Çocuklarımıza doğru dürüst bilgilerimizi aktaralım. Dialektik yerine eytişimsel olsun olmasın tartışması. Ne eytişimsel olsun, ne diyalektik olsun. Varsa arayalım, doğrusunu bulalım. İyisini koyalım.

Bana sorarsanız "en bozuk kelime hangisidir", önem derim, önem yapıcı en bozuk sözdür. Eee insaf hoca bu kelime yayıldı. Herkes kullanıyor. Ben de kullanıyorum. Ben de yazılarımda dikkat ederseniz önem dedim. Ve yapısı bozuk benzeri birçok söz sözlüğümüze geçti. Yapı o kadar önemli değil, önemli olsun efendim. Yapı önemli olsun da dilimiz kurallı olsun. Gramer kitaplarımızda istisna sayfaları açmayalım. Hepiniz yabancı dili biliyorsunuz. Fransızca'da, İngilizce'de kuralları verir, arkasından başlar istisnalara. Bizde bu durum yoktu. Bizim dilimiz öyle bir dil değil. Dilimiz bir yenileşme geçirmiş, yazısı değişmiş, harfleri değişmiş, yeni bir alfabeyle geçmiş, dil yeniden gözden geçirilmiş. Bu güzel dili bu akışıyla devam ettirelim. Daha güzelliklerini yapalım, ama doğru olsun, anlaşılır olsun. Teşekkür ederim başkanım.

- Otunun Başkanı Bülent Tanık : Çok teşekkürler. Buyurun sayın Ceyhun.

Doç. Dr. Yurdakul CEYHUN

Şimdi az önce sayın Hakkı hocamız çok önemli bir soru sordu. Dedi ki : "Hangi terimleri Türkçeleştireceğiz?" ben bu konuda durmak istiyorum. Ve son sözü de burada söylemek istiyorum, kendi payıma düşen. Şimdi hiçbir sözcük için kalkıp da işte bu evrenseldir diyemeyiz. Her dilden yüzlerce örnek verebiliriz. Hangisine güzel bir karşılık buluyorsak bunu kullanmamız gerekli. Yani

önemli olan şu değil; hangilerini Türkçeleştireceğiz, hangilerini Türkçeleştirmeyeceğiz. Bu soruyu sormamak gerekli. Bana kalırsa şu işi yapmamız gerekli, bir kavram var ve buna bir Türkçe karşılık bulunmuş. Güzel, o zaman bunu kullanalım. Yine ben hep suçu biraz kendimde arayacağım. Bence bilmiyorum Hamza bey ne diyecek bu işe ama, entegre devre için tümleşik devre önermiştik. Ve pek çoğumuz yazılarımızda hep böyle yazar. Tümleşik devreye bir itiraz var mı? Ama konuşurken ya da Konya Sokağa gittiğimizde, entegre alırız hatta Orta Doğu'luyusak aysi (IC) alırız değil mi? Dolayısıyla şu terimi Türkçeleştirmemiz ya da Türkçeleştirmememiz önemli değil. Eğer Türkçesi varsa kullanalım. Bunu kullanmıyoruz. Dolayısıyla çıkarttığımız sözcüklerde terim kılavuzları da birer mezarlıktan öteye gitmiyor. Bir zamanlar koordinasyon kavramı Türkiye'ye ilk gelmişti. Bir siyasal dönemde de eşgüdüm çıkmıştı. Karşılığı her nedense büyük bir politik soruna dönüştü ve bu eşgüdümün koordinasyon sözcüğünün anlamının olamayacağı ortaya çıktı. Ve sonunda Ulusça koordinasyon dedik yanılmıyorsam. Ben küçükken dilbilgisi okumuştum ortaokulda, kanımca hiçbir yanlış yok. Ama şimdi

Hamza bey gramer diyor değil mi? Şimdi bir kavrama bir şey bulmuşsak hakkını verelim. Yoksa şuna mı bulacağız, buna mı bulacağız, bu mu yanlış, şu mu yanlış, bizi hiçbir yere götürmez. Çok teşekkürler.

- Oturum Başkanı Bülent Tanık : Evet, çok teşekkürler, şimdi...

- Soru sırası bana geldi mi başkan bey.

— Buyurun.

— Efendim ben soru sormayacağım da, dilbilgisi kelimesini açıklayacağım. Şimdi efendim, konuşurken gramerler, biraz sonra konuşurken dilbilgisi deriz. Bence bu konu o kadar önemli bir konu değil. Kaldı ki dilbilgisi dilin bilgileri şeklinde değerlendirilir. Deriz ki; falanca'nın dilbilgisi yeterli değildir. Biri dil ve bilgisi kelimelelerini ayrı ayrı yazar. Biri de birleşik kullanır. Her ikisi de doğrudur, gramer karşılığı dilbilgisi olur mu? Ben olmasını çok istiyorum. Hatta onun olması için de birtakım hile-i serriyelere de başvuruyorum. Dilbilgisi kelimesinin sonundaki "si" iyelik ekidir. Grametikal dediğimiz zaman "sal" ekiyle getiriliyor buna. Dilbilgi - sel, işte bu olmadı. İyelik ekini atıyorum, öğrencilere durun çocuklar öyle değil buradaki "si" ekini görmeyeceksiniz, dilbilgisel diyeceksiniz. Kendimizi kandırıyoruz. Güzeli yapalım efendim. Dilbilgisi sözünü hepimiz kullanıyoruz. Kitaplarımızda dilbilgisi, önem, önermek gibi yapıları bozuk ama dilimize maledilmiş, dilimizin kazandığı kelimeleri kullanıyoruz. Bunun diğer sözlerden hiçbir ayrı yanı yoktur. Benimsediğimiz, sevdiğimiz sözlerdir. Ama

kullanımda müsaade edin, yazara bir rahathk tanıyalım. Konuşurken bir yerde gramer demiş, bir yerde dilbilgisi demiş, o kadar önemli değildir efendim.

— Oturum Başkanı Bülent Tanık : Evet efendim, salondan soru sormak isteyenler ve katkıda bulunmak isteyenler 3'er dakikalık, önce kendi kimliklerini bildiren ve sonra sorularını, varsa yönelttikleri konuşmacımızın da belirttiği bir konuşma süresi tanyacağızım. Buyurun efendim.

— Hakkı ORANÇ : Benim sormak istediğim şudur: Şimdi playzır diye yani keşfedildiği ülkenin kullanılan dilin kısaltılmış bir şekli vardır. Transistor diye bir şekli var. Yani madem ki bir gayret içine girmeyi arzuluyoruz, bunlarla uğraşalım mı, yoksa bir fiil, bir olay mesela "tümleşik devre", "entegre devre" bir özel isim değildir. Entegre edilmiş devre, Türkçeye tercüme şekli, ben bunu sormak istemiştım. Acaba yardımcı olur mu diye?

— Oturum Başkanı Bülent Tanık: Evet efendim buyrun.

— Bir Dinleyici : Sayın Profesör Oranç'ın sorusu beni hep meşgul etmiştir. Büyük bir evren içinde yolumuzu bulmak için neyle uğraşmamız lazım ki yenik düşmeyelim. Yani işe tersten başlayıp en ilgisiz yere emeği verip, orada da yenik düşüp, ondan sonra da kolaylıkla bilebileceğimiz, yapabileceğimiz katkılardan yoksun kalmak gibi tehlikeler besbelli var.

Aydın KOKSAL:

Saniyorum bu konuda şu düşünceleri söyleyebileceğim: Bir kez bütün bilim ve teknik terimlerinin hepsi eşit biçimde geniş kamuoyuna seslenebilen kavramların içine girmez, yani bazı kavramlar vardır ki, gerçekten yalnızca o bilim dalının o kısıtlı bölümünde araştırma yapan kişilerin günlük diline girer, onlar kendi aralarında yazışrlar. Hatta bildiri yayınlansa bile bilimsel kurultaylarda o bildirinin okuyucusu bir avuç insandır. Çünkü çok dar bir konudur; o alanda daha Türkiye'de az kişi çalışmaktadır. Dünyada da öyle olabilir. Dolayısıyla, bir kamuoyunda, kullanım sıklığı bakımından son derece düşük düzeylerde kalan kavramlar var. Bir de, teknik terim olmakla birlikte, çok yakın gelecekte bütün kamuoyuna seslenebilecek, onların diline düşecek gibi gözüken kavramlar var. örneğin bir "bilgi işlem" sözcüğü. Bundan 20 yıl önce de, bunun günün birinde bütün halkın dilinde anlaşlan bir kavram olabileceğini düşünabiliyorduk. Bilgisayar denilen aracın git gide ucuzlayacağını ve bütün okullara gireceğini, hiç olmazsa bütün mühendislerin elinde kullanılan bir araç durumuna gireceğini, giderek daha da geniş biçimde, halk kitlelerine hitap edeceğini aşama aşama algıladık. Bugün bu gerçekleşiyor. Bence o zaman bilgisayar bilimlerinin 5 bin sözcükten oluşan bir sözcük dağarcığına giren sonuncu sözcükten başlamak yerine ve orada savaş vermek, boyuna mücadele edip, "işte benim

dediğim doğru, ben böyle diyorum" diye kafa yormak yerine, "önemi yok onun" deyip öbür ana kavramları Türkçe karşılığa kavuşturmak çok önemli, örneğin benzetim (ya da simülasyon) alanında belki 500 sözcük kullanılabilir, terim olarak. Ama benzetim sözcüğü, kuşkusuz kendi başına bir alt-alanın adı olarak, bütün bu sözcükler içinde en sık geçecek olan sözcüktür. Dolayısıyla ilkin o sözcükten başlamak gerektiği düşüncesindeyim. Bir yandan da Hamza Beyin deminki yorumuna katılıyorum. Bulabildiğimizi tabii söyleyeceğiz, sorunu böyle çözeceğiz. Eğer bir karşılık öneremiyorsak, kültür olarak bir bilimsel çevre olarak, henüz o konu üzerinde yeterince yoğunlaşmamışsak, geçici bir süre için yabancı bir dilin terimlerini kullanacağız. Ama konuşurken "özür dilerim ben bunu Almanca, Fransızca ya da İngilizce söylüyorum, çünkü bilmiyorum Türkçe nasıl demek gerektiğini, bilen varsa ben de öğrenmek isterim" diye davetkâr olmak gerekir. Çok aykırı bir öneri gelirse, eleştiririm, benimseyemem, "kusura bakmayın ben söyleyemiyorum, sindiremedim içime" derim. Ne kadar yanlış bir öneri olursa olsun, "Dili batırıyorsun ya da bu ne rezalettir; dil karmaşaya büründü" demek yanlış olur. Yoktur böyle bir şey, birisi öneri yaptı diye, hiçbir zaman dilde karmaşa olmaz. Aykırı terimlerle on makale yayınlansa da karmaşa olmaz. Çünkü o yazılar gereğince çevrilir hemen İngilizce ya da sonradan bulunacak tutarlı bir terime, eğer o makalede bilimsel öz varsa, inanıyorum ki birtakım meraklıları o özü yakalamak üzere, sorup, öğreneceklerdir, makaleyi yazandan.

Saniyorum adım adım gitmek gerekiyor. Kullanım sıklığı çok önemli, bir karşılık bulabilmemiz çok önemli, örneğin "tümleşik" sözü iyi, eğer birtakım şeyleri doğal Türkçenin toprağında hemen söyleyebiliyorsak, bu bir çözüm sağlar, çünkü çeviridir bu düpedüz. Ne diyecektik ki başka? Ya tamamlanmış, bütünlenmiş diyecektik, ya tümleşik diyecektik. Doğru Türkçe -ve kısa olan çözüm hemen tutma eğilimi gösterir.

Bir şeye çok karşıyım. "İletişim" sözcüğü eğer "komünikasyon" karşılığında oturma eğilimi gösteren bir numaralı öneriyse, bunun arkasından başka bir terim, daha dar bir alanda, örneğin yalnızca dilbilimciler arasında "bildirişim" diye geçmeye başlarsa, bu ikinci öneri çıktı diye birincisinin hemen yetersiz olduğunu düşünmek çok yanlıştır. Bir öneri tutunma yolundayken, birisi bir başka öneri yaptı diye onun başarısına hiçbir gölge düşmemelidir. Kimi zaman bir değil, beş yeni öneri de yapılırsa, onların topu belki de asıl tutmakta olan önerinin ağırlığının onda biri etmeyebilir. Bence burada sağduyu önemlidir. Yapı, ses ve anlam doğruluğu çok önemlidir. Katılıyorum ama "önem" sözcüğü yanlıştır diye bunu, iyice oturduğu halde kullanımdan düşmek çok büyük yanlış olur. Çünkü yerine ehemmiyet" diyeceğiz. "Ehemmiyet" demek, üzerinde anlaşmaya başladığımız bütün

bir yapıyı çökertmek demektir. Diyelim ki, orası da biraz pürüzlü olmuştur, "önem" sözcüğü gibi sözcüklerin sayısı çok azdır. Bunları tartışmada kamuoyu önünde verilen izlenim bütün Türkçeyi, Türkçenin özleşmesini ve gelişmesini mahkum eder biçimde anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Hamza Beyin söylediği bu sözcük yanlıştır, yolundaki çözümlenmeye katılıyorum. Ancak bu sözcüğü ben de herkes gibi kullanıyorum ve hiçbir sıkıntı duymuyorum. Ne var ki, yanlış olduğunu bile bile tek bir tane bile yeni sözcük üretmek istemem. Madem ki öğrendim doğru mu yanlış mı şimdi; o zaman ben önerirken mutlaka sorarım bilenlere, araştırırım. Bunu yapmak zorundayız hepimiz. Ondan sonra önermek zorundayız. Çünkü o daha doğmamış bir sözcük. Niye yanlış öneririm? Çok az sayıda yanlış öneri ortaya nasıl çıktı? Türkçeyi daha bilmiyordu Türkler. Türkçe dilbilgisi de, genel olarak bilimde geri olduğumuz gibi, iyice incelenmemiştir ki. Dolayısıyla 40 yıl önce birkaç yanlış sözcük yapılmış olabilir. Ama sözcük Türkçenin genel havasına çok uyuyor. Araştırılırsa, yapısı doğrulanabilir de. "Ehemmiyet" hiç anlaşılmayan çok aykırı bir seçenektir; hemen öldü bitti. "Hayat" sözcüğünün öleceğini 20 yıl önce ben kesinlikle öngöremezdim. Şimdi "yaşam" deniyor. Nasıl oldu bir anda? Çünkü yaşamak sözcüğü çok canlı bir sözcük. "Hayat*" sözcüğünün Arapça yaşamak anlamında "hay" kökünden geldiğini bilmemiz için gerçekten çok değişik alfabelerle yazılmış sözlükler buldurmamız gerekir. Kendi sözlüğümüzü okumayan toplum Arapça sözlükleri buldurup bunları okuyacak ve "hay" kökünün yaşamak olduğunu anlayacak. Böylece Türkçedeki hayvanla hayati kelimelerde birleştireceğiz. Bu iş çok zor bence. Er-geç Türkler, dillerinde yaşamak sözcüğü olduğuna göre, "yaşam" kavramına da bu sözcükten türemiş bir sözcük yakıştıracaklardı. Bunun için bir ozan bekleniyor, bir romancı bekleniyor ya da bir biyolog, bilim adamı bekleniyor. İşlevleri aynıdır bunların, hiç farkı yok. Hangisi ilkin güzel yazılarla, okunaklı anlaşılır ve bilimsel olarak da doğru yazılarla ortaya çıkarsa, onun önerisi hemen Türkçenin sözcüğünü yaratır, ilkin hangisi önerildiyse, bu rastlantı sonucu da olabilir, beğenilecek nitelikteki o sözcük tutunur. Sözcük ondan sonra belki 100 yıl kullanılır. Zamanla değişir diller, gelişir; bir dinamizm vardır dillerde. Biz şimdi bu esneklik içinde çalışıp, üç beş yanlış öneriyi 40 yıl önce benimsedik, iyice kullanmaya başladık diye, onları eleştirirken Türkçenin 5 bin kökten başlayıp, bugün 40 bin sözcüğe varmış, terim alanında da 107 bin öneriyeye varmış büyük gelişimini baltalamaya kalkmamak durumundayız. Çünkü bu, yeniden Osmanlıcaya, yeni Osmanlıcaya dönmek isteyenlere fırsat vermek olur. O kadar sapabiliriz ki yoldan, bütün orta öğrenimimizi ve yüksek öğretimimizi İngilizce yapma kararı bile verebiliriz. Üst yönetimi yanlıtabiliriz.

Onların da bir bilgi düzeyleri söz konusu. Onların da kendi uzmanlık alanları var. Kendi siyasal eğilimlerine göre, kolayca bilim adamlarının da onayını alırlarsa, yanlış kararlar verebilirler. Danışılan bilim adamının "ne yapalım, onlar istedi" diyerek "evet" demesinde sorumluluk payı çok büyüktür. Yönetici: ben bilene sordum der; vebal bilim adamının üzerinde kalabilir. Onun için, yaptığımız eleştiriyi ya da doğruyu gösterme çabamızı yanlış anlaşılacak biçimde belirtmek, yanlış politikaya alet edilmemesi için önlem almak, toplumsal bilinç içinde davranmak zorunluluğumuz var, yolundaki iletimi aktarmak istedim, hem meslekdaşlarıma, hem burada aramızda bulunmakla bizi sevindiren sayın dil uzmanlarımıza.

- Sağolun, sizler de benim kadar bu konuya ağırlık vermişsiniz.

- Oturum Başkanı Bülent Tanık: Efendim, buyurun efendim.

- Bir İzleyici: Bu panel herhalde hepimizin hafızasında uzun zaman kalacak ve şahsen daha bugüne kadar böyle bir şeye sahip olmadım. Aslında kendi mesleğimin çok dışında konular. Fakat gerçekten çok ilginç. İkinci olarak yardımcı olayım dedim. Dilimize çevirip işçilere verilmek üzere birtakım talimatlar ya da bilgi dokümanları hazırlıyorduk. O zaman ilk defa karşılığı, Türkçesi Türkçede karşılığı yoktu, biri "jakbel", Fransızca dökümanter bir de bunun karşılığı. İngilizce'de "sör vendenan". Türkçede bir karşılıkları yoktur bunların. Ben ilk defa bu kelimeyi kullandığımı zannediyorum. Ve seksiyoner vardır Fransızca, İngilizcesi de daha başka bir kelime, onu da ayırıcı diye kullanmıştık ve daha sonra buna benzer ne kelimeler kullanmıştık. Biz şimdi bakıyoruz her tarafta kullanılıyor bu kelimeler. Ve hiç kimse nereden geldiğini de bilmiyor, bu sözcüklerin nereden çevrildiğini. Ve söylendiği gibi bir kelimenin yaşama şansı olması çok önemli ve çok uygulanır olmalı, bir şeyleri çağrıştırmalı. O çağrışım son derece önemli, Gramerle dilbilgisi arasındaki ince farkı da düşündüm tabii. Çünkü gramer bir dirsek olarak bir şey ifade ediyor, bir mana ifade ediyor. Dilbilgisi, iki kelimenin birleştirilmesinden meydana gelen bir şey. Dilbilgisi, herhangi bir dil hakkında bilgi, ayrı bir şey. Gramer ondan da daha derine giden bir kavramdır. Ama gramerin karşılığı dilbilim olabilirdi. O da sizin bileceğiniz bir konu. En çok kafama takılan şey, en çok söylediğim kelime önem, önemli, önemsizdi, onu siz çarpık kelime diye takdim ettiniz. Onu bir türlü anlamıyorum.

- Efendim müsaade ederseniz.

- Oturum Başkanı Bülent Tanık: Efendim buyrun.

Efendim, samimiyetle konuya eğilmek gerekir bütün mesele bu, samimiyetle konuya yaklaşmak, ön kelimesi bir sıfat, Türkçe bir söz. Burda "e" ile bir fil yapıyor önemek ama dilimizde, tarihi dönemler içerisinde Türk

dili anıtlarından tutun da, bugüne kadar bu fiil kullanılmamış. Kullanılmamış ama biz o fiili ipototik olarak var sayıyoruz. Farazi bir kök olarak kabul ediyoruz. Önemek diye bir fiil yapıyoruz. Ondan sonra da "m" ekini getiriyoruz. Yani "m" eki ancak fiil köküne gelip de isim yapar, "m"yi doğrudan isme getirirseniz, diyelim ki "bir" kelimesinden "birim", olmadı. "Bir" kelimesinden "birim" ünite karşılığı kullanıldı. Hamza Zülfikâr, sen yapısı bozuk olmadı dedin diye yani olmayacak mı? Ben kendim de kullanıyorum. Ama bunun yapısının bozuk olduğunu da biliyorum. Mesleğim icabı bana sorulursa söylemek zorundayım.

Şimdi hayat mı diyelim, yaşam mı diyelim, yanıt mı diyelim, cevap mı diyelim? Gene daha evvel de söylediğim gibi gramer, dilbilgisi meselesinde olduğu gibi. Bunun üzerinde fazlaca durup öğrenciye yanıt mı dedin? Dur ben sana kırık not vereyim. Niye cevap demedin? Bunu kavga ortamından kaldırmamız lazım efendim. Çocuk yanıt da diyorsa desin, cevap da diyorsa desin hangisi tutarsa. Bakalım dil uzmanı ne der bu konuda, "yanmak" dönmek demektir. Dönmek fiilinden "ıt"la yapılmış bir isim "yanıt", söylüyor karşılığı geri dönüyor, cevabı kendisine geri dönüyor. Nerede kullanılmış? Doğu Türkçesinde kullanılmış. Biz hangi dili kullanıyoruz? Batı Türkçesini kullanıyoruz. Biz Oğuz grubuyuz. Kutatgubilig'te "yanat" var, Divanı Lügati Türk'te "yanıt" var, fakat Türkiye Türkçesinde yani Yunus'ta yok, bugüne yanıt gelmemiş. Yanıt orada kalmış. Efendim "tüm" sözü de öyledir. Biz oradan alıp getirelim. Bunlar çok iyi niyetler yani halishane niyetler bunlar. Bizim kavgamız "yanıt" mı "cevap" mı, "tüm" mü olmamalı. İşte demin konuştuğumuz teknik dil konumuz olmalıdır. Düşüncelerimizi rahatlıkla anlatabilmemizi ön plana almamız lazım. Şu söz, bu sözle kalmayalım. Tabii hepimizin yüreğinde Türkçe konuşmak, Türkçeye yakın olmak duruyor. Osmanlıca denen belanın Türkçenin başına neler getirdiği ortada. Ve Osmanlıca gittikten sonra altından pırl pırl, bir altın gibi parlayan bir Türkçenin çil tığı hepimiz gördük, yaşadık. Ama bu güzel dili daha da geliştirelim, daha da güzel yapalım. Bütün arzumuz, dileğimiz budur efendim.

- Oturum Başkanı Bülent Tanık: Buyrun efendim.

Doç. Dr. Aydın KOKSAL

Efendim sayın Zülfikâr'ın Osmanlıca'yı bir bela gibi yorumlaması benim çok hoşuma gidiyor. Çünkü gerçekten yerinde. Hortlarsa bu iş, yani İngilizce, Fransızca, Almanca filan karışımı (biraz da Arapça, çünkü Araplarla da dostluğumuz ilerleyecek, İstanbul'da turistler çoğaldıkça yeniden dilimize daha fazla Arapça sokacağız, anlaşabilmek için), derken iş ters dönecek yeniden. Benim korkum şudur: Osmanlıca döneminde eğer Türkçe ölmediyse yüzyıllar boyunca, bir nedeni vardır: Okulsuzluk.

Türkler köylüydü, dağlarda yaşıyorlardı. Okullardaki çok ters politikaya karşın herkes Osmanlıca öğrenemedi, okula gitmediği için. Evinde gene Türkçe konuştu. Cumhuriyet kurulduğunda yüzde 90'ı okur yazar olmayan yüzde 10'u ya da 13'ü okur-yazar olan bir toplum köylü dilini yönetim dili yapmaya karar verdiğinde, yani Atatürk eliyle dil devrimini yaptığında bu dil, hâlâ yaşıyordu köylerde, örneğin benim kayınbabam Kırşehirlidir, matematik öğretmenidir. Bana şunu söylemiştir. "Defa" sözcüğü yerine "kez" derdik. Okulda ille "defa" denecek diye öğretiler. Çok zahmet çektik. Derken dil devrimi yapıldı. Köylü dili devlet dili sayıldığı için "kez" demek doğrudur, "defa" demeyin dediler. "Kez" dedik bu sefer. 1950 yılında da "kez" diyen öğretmenlerin peşinden Milli Eğitim Bakanlığı koşmaya başladı. Vay sen köylü dili konuşuyorsun! "Benim babam "kez" derdi, 'defa' sözcüğünü de okula gittiğimde zorla öğrendim" diyor kendisi. Demek ki "kez" sözü uydurma değil, Türkiye'nin halkı "bu kez" diye konuşuyor, "defa"yı da hiç bilmiyor. Okulda okuyanlara medresede, mahalle mektebinde zorla öğretiler. Bugün televizyon bütün halkın yatak odasına giriyor; herkes okur-yazar olmak zorunda. Hattâ 5 yıl yerine şimdi 8 yıllık zorunlu eğitim benimsemekte. Bu hemen yayılacak. Yakın gelecekte Türkiye'de okur-yazar olmayan çocuk kalmayacağını umuyoruz, bu planlanıyor. Televizyon yeter zaten. Dolayısıyla, eğer biz öğretim dili olarak İngilizceyi benimseyerek, 400 yılda, 600 yılda Osmanlıcanın öldüremediği Türkçe, bu çağda, 30 yılda 40 yılda biter. Bu, Türkiye'nin bağımsız ve uygarlığa üye olan ülkelerden biri olma şansını öldürmek demektir.

Ana dili İngilizce olan ya da İngilizceyi ana dili gibi konuşmuşcasına 10 yıl 15 yıl Amerika'da büyümüş bir çocuğun, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde okuyan, daha önce de Ankara kolejinde, hem de sınıf birincisi olarak okumuş bir çocuğa göre öğrenme hızı on kat daha hızlı. Bir açık oturumda konuşan çocuk 17 yaşında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde birinci sınıf öğrencisi, başarılı öğrenci, "On yıl Amerika'da bulunmuş bir çocuk var sınıfımızda, onun 3 saatte okuduğu bilim kitabını (ki Amerika'da, Amerikalının okuduğu kitaptır), ben 10 veya 15 günde alt ediyorum diyor." Çok korkunç bir şey bu. Birleşmiş Milletlerin "İnsan Hakları" kavramları gelişmekte. Bu haklara bir de "ana diliyle eğitim görme hakkı" eklenmiştir. Dünyada bir gence yapılabilecek en büyük zulümlerden biri onun yaratıcılığını baltalama. Onun dünyayı, doğayı her şeyi anlama şansını yavaşlatmak, giderek tümüyle yok etmek için en iyi yol, onu yabancı dille öğrenmeye mahkum etmektir. Bu insan haklarına aykırıdır.

Uzun vadede bu, marjinal toplum ya da kenarda, çevrede kalmış toplum olarak bizi kısıtlar. Uygarlığın merkez-

de bulunan toplumlardan biri olmayan, eski deyimle biraz yarı-sömürge bir topluma dönüşmek gibi bir gelişmeyi göze alabiliyorsak, kendi dilimizden vazgeçeriz. Çok güzel, daha yetenekli gibi gözükün, daha iyi işleyen bir pazar oluruz. Ama biz yarın buluşlar yapmak istiyorsak, elektrik endüstrimiz olsun, kendi ürünlerimizi üretelim, tasarımımızı da biz kendimiz yapalım, bilgisayar alanında hiç olmazsa yazılım endüstrisi kurup, ürünlerimizi dışarıya da satabilelim diye düşünüyorsak, her işin çok iyisini yapmak, buluşlar yapmak, yaratıcı olmak zorundayız. En iyisi ancak ana diliyle yapılıyor. Bu, toplum-bilimcilerin, psikologların bir bulgusudur. Bir gerçektir.

Eğer bir Türkçenin çok güzel uydurulmuş onbirlerce güzel sözcüğünü görmezlikten gelip, onları savunmak yerine, yanlış uydurulmuş üç sözcüğün üstüne gide gide ille onları (üç değil çok hocam - otuz olsun efendim farketmez!) onların üstüne gide gide, bilmeden, istemeden de olsa, onları sabote etmiş olursak, İngilizce gelmek üzeredir eğitim düzenimize. Çünkü Türkçe ile bu işin olmadığını Bakanlığımız, eğitim sorumlularımız ve Yüksek Öğretim Kurulunu yönetenlerimiz hepsi birden savunuyorlar. Ben Türk Dil Kurumu'nun eski Terim Kurulu Başkanı olmakla haberdar oldum bu eğilimden. Bu süreç bugün de sürüyor. Benim kendi bölümümde (Hacettepe Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği) eğitim İngilizceye dönüştürülüyor, örneğin ben bölüm başkanıyken, bu karar benim bütünüyle karşı çıkmama, Türkçeyi savunmama karşı, alınabildi. Demek ki yavaş yavaş şu mantık benimseniyor: "madem ki Türkçeyle olmuyor, bir türlü kapatamadık arayış... Atatürk dedi, evet, pek çok şeyler dedi, ama bu konuda galiba yanlış... Bunu görmezlikten gelemim, Türkçeyi feda edelim, İngilizce olsun, tek kalkalım". Böyle düşünürsek kalkınma umutlarımız bu sefer sonsuza dek söner. Bu sefer hiç kalmaz o umutlarımız. Ben bunu özellikle vurguluyorum. Birimizin üç saatte öğrendiğini, öbürü üç günde ya da on günde öğrenenecekse, bununla öğretim yapılamaz. En kestirme başarılı öğretim şöyle yapılır: Öğretmen doğrudan doğruya ana diliyle konuşur, öğrenci ana diliyle öğrenir. Üç terim eksikse onu bulma şansımızı ileriye bırakırız. Bildiklerimizi konuşuruz, öğrenme böyle olur efendim. Yanlış sözcükler varsa, diyebilirim ki "şimdilik ben bu sözcüğü söylüyorum çocuklar, belki de kurgusu yanlış, öyle hissediyorum; ayrıca güzel de gelmiyor; fakat daha iyisini bulamadığım için bunu kullanıyorum; İngilizcesi de şudur. Ben şimdilik onu da söylüyorum. Türkçe böyle gelişir. Bu iş yürür. Çünkü dokuz yüz bin kavram konuşulacak Türkçede, dokuz yüz bin. Bu sayıyı ben teknik dili konusuyla ilgili en büyük parametre diye dikkatimize sunuyorum. Bu işin siyasal boyutu da var demek istiyorum. Yani teknikte Türkiye'nin büyümesi, dünyaya açılması, endüstrileşmesi, yalnızca kısa dönemde, hemen

bugün çözeceğimiz bir sorun değildir. Kuşak kuşak çabalar sürdürülerek çözülecek sorunlardandır. Dilimiz bugün dünyanın bilim dili olmaya aday en yetkin dillerinden biridir. Daha bilim dili olmamıştır, ama şimdi olmak üzeredir. Eğer biz de bu elli yılın birikimini bir parça işlemeyi, el ele verip işlemeyi, birbirimize girmeden işlemeyi sağlarsak, inaniyorum ki çok kısa gelecekte, Türkçe bilim dilleri arasında anlacaktır. Bunun göstergelerini uzun uzun anlatmayacağım. Fakat somut gözlemlerim ve tartışmalarım var. Yabancı dünya da Türkiye'de olanlara sandığımız kadar ilgisiz değildir, örneğin bir Fransa, Türkçenin nasıl olup da bunca geliştiğini Türk Dil Kurumu'na geçmişte sormuş, 12 sayfalık rapor yazmıştı Fransızlara. Fransızlar İngilizce baskısı karşısında dillerini nasıl savunacaklarını bilmedikleri için, "siz nasıl başarıyorsunuz bunu, bize de söyleyin" dediler. Teşekkür ederim efendim. (Alkışlar...)

— Oturum Başkanı Bülent Tanık: Efendim sayın Köksal'a teşekkür ediyoruz. Başka soru.

— Efendim kısa olmak koşuluyla lütfen.

— İzleyici: Ancak söze hoca olmak nedeniyle 1922'de okula girdim. 4. sınıftaydım ve İngilizce, Almanca, Fransızca konuşuluyordu. Bir türlü anlayamıyorum. Fransızca bilmiyorum. Ne yapacağımı şaşırdım. Tam o esnada müselles, üçgen, dörtgen ben bunu anlıyorum. Allah bize inşallah Arapçayı nasip etmesin.

— Aydın Köksal: Olacak şey değil efendim.

— İzleyici: Bir yabancı ülkeyle sözleşme yapılacaktı. Ben de toplantıdaydım. Yabancı devlet kendi lisanıyla ve Türkçe yazalım diyor. Biz itiraz ediyoruz, hayır öyle şey olmaz senin lisanında ve İngilizce yazılacak diye. Benim için çok ağırdı. Bunlara da önem vermek lazım.

— Oturum Başkanı Bülent Tanık: Evet efendim. Alkışlar... Çok teşekkür ediyoruz. Sayın konuklar sanıyorum değerli konuşmacılarımızdan söz isteyen yok. Saat altıda da toplantıyı bitirmem gerekiyordu. Bir şansım var konuşmacılarımızın hepsi ne söylemek istediklerini açıkça anlatma yeteneğinde ustalar. Onun için toparlama, özetleme gibi bir konuyla karşı karşıya kalmayacağımı sanıyorum.

Değerli katkılarından ötürü panelistlerimize ve sizlere çok çok teşekkür ediyorum. Dil konusunda teknik dil konusunda katkısını umduğumuz bir çalışmanın da müjdesini vererek toplantıyı kapatmak istiyorum, öncelikle ihtisaslar arasında anlaşılabilirliği, bunun yanı sıra da yakın çevrede teknik alanla ilgilenen kesimlerin anlaşabileceği bir iletişim ortamının hazırlığı içerisinde Birliğimiz, yabancı deyiimiyle, popüler teknik bir dergi hazırlığını sürdürüyoruz. Dilcilerimizin ve bilim adamlarımızın bu konuda katkılarını orada da sürdürmeleri dileğiyle hepinizi selamlıyorum.